

Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος
Ἀθανάσιος

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΤΟ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ

Αισθάνομαι ιδιαίτερη συγκίνηση και χαρά, διότι εύρίσκομαι στην ὁμορφη και αἰμάσσουσα Μεγαλόνησο, τῆς ὁποίας τὸ μαρτύριο δυστυχῶς συνεχίζεται ὑπὸ ἄλλας μορφὰς μέχρι τῆς σήμερον. Ἀλλὰ καὶ στὸ νησὶ τῆς ἡγεμονίδος τοῦ πολέμου καὶ τῆς θεᾶς τῆς ὠραιότητος, Ἀφροδίτης, τῆς γεννήτριας τῶν συγχρόνων «μικρῶν Ἀφροδιτῶν» (Β. Παπαδαντωνάκης) ποὺ ὁμορφαίνουν τὴ ζωὴ μας.

Συγχαίρω τὴ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Εἰκονοστασίου γιὰ τὴν ἡμερίδα αὐτὴ καὶ εὐχαριστῶ γιὰ τὴν εὐγενῆ τῆς πρόσκληση. Ἐπίσης ἐπιθυμῶ νὰ συγχαρῶ τὸ Κέντρο Εἰκονολογίας Ἱερᾶς Μονῆς Χρυσορογιατίσσης, πρῶτον γιὰ τὴν ἵδρυσή του καὶ δεύτερον γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ συμπαθοῦς καὶ χρωματικὰ περιοδικοῦ τῆς Εἰκονοστάσιον, τοῦ ὁποίου εὖχομαι τὴ ζωὴν μακρὰν μέσα στὴ σύγχρονη «ἐκδοτικὴ κρίση». Ἔχετε ἄλλωστε τὸ ἐφόδιον τῆς «ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς».

Ἐὰν δέ, ἐπέλεξα νὰ Σᾶς ὁμιλήσω συντόμως γιὰ μερικὰ ἔργα ἐνὸς ἰδιαζόντως «βυζαντινίζοντος» κοσμικοῦ καλλιτέχνη καὶ ὅχι γιὰ τὰ ἐνὸς κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικοῦ τοιοῦτου, τοῦτο ὀφείλεται στὸ ὅτι ἐντυπωσιάσθηκα, τουλάχιστον ἀπὸ ἓνα τμῆμα τοῦ ἔργου του, μὲ τὸ ὁποῖο καταπιάστηκε τελευταίως.

Ἡ ζωγραφικὴ μὲ βοήθαγε νὰ ἐκφραστῶ. Δὲν ἤθελα νὰ λύσω αἰσθητικὰ προβλήματα οὔτε νὰ κατακτῇσω μιὰ θέση ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους. Ἀλλὰ νὰ πῶ τί νιώθω.

Β. Φωτόπουλος¹

1. Ὁ γράφων εὐχαριστεῖ καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ. Βαρθολομαῖο, τὸν Μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελίτωνα, τὸν Ἀρχιμ. Μάξιμο καὶ τὸν Ἐ. Χρυσόχο διὰ τὰς πληροφορίας καὶ τὴ βοήθεια ποὺ τοῦ ἔδωσαν.

Ὁ Β. Φωτόπουλος ἦταν ἓνας ἐπιφανὴς Ἑλληνας ζωγράφος, σκηνοθέτης, καλλιτεχνικὸς διευθυντής, σκηνογράφος καὶ ἐνδυματολόγος. Γεννήθηκε στὴν Καλαμάτα τὸ 1934 καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα τὸ 2007. Σπούδασε ζωγραφικὴ κοντὰ στὸν Β. Δράκο.²

Ἐργάσθηκε στὸ Ἑθνικὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο, τὴν Ἑλληνικὴ Λυρική Σκηνή, τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος, τὸ Ἑλληνικὸ Λαϊκὸ Θέατρο, τὸ Θέατρο Τέχνης, τὸ Ἐλεύθερο Θέατρο καὶ σὲ θιάσους.

Συνεργάσθηκε μὲ τοὺς Μ. Θεοδωράκη, Μ. Κακογιάννη, Τ. Κάλχαν, Φ. Φ. Κόππολα, Ν. Κούρκουλο, Μ. Μερκούρη, Μπὸστ καὶ Ζ. Ντασσέν. Τὸ 1964 κέρδισε Ὅσκαρ.

Ἐφηβος εἶχε μυηθεῖ στὴ βυζαντινὴ ἀγιογραφία. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι στὴν ὥριμη φάση τῆς ζωῆς του, ἡ τέχνη αὐτὴ παραμένει ὄχι μόνον πηγὴ ἔμπνευσης ἀλλὰ καὶ συναισθηματικῆς γαλήνης. Τὸ 1960 μετέβη στὴν Εὐρώπη διὰ νὰ γνωρίσει τὰ καλλιτεχνικὰ ρεύματα καὶ ἀπὸ τὸ 1964 μέχρι τὸ 1973 ἔμεινε ἀρκετὸ διάστημα στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Ἀπὸ τὸ 1980 ἀφιερώθηκε στὸ χρωστήρα καὶ περιηγήθηκε Μονές, ιδίως δὲ τοῦ Βουλκάνου.

Ἐξέθεσε ἀτομικὰ στὸ Μουσεῖο Βορρέ (1991), στὶς γκαλερί «Νέες Μορφές» (1996), Ζουμπουλάκη (1999), καὶ στὸ Μουσεῖο Μπενάκη (2008) στὴν Ἀθήνα. Ἔργα του ὑπάρχουν σὲ διάφορα Μουσεία, στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ σὲ ἀρκετὲς ιδιωτικὲς συλλογές.

Μεγάλο ἀφιέρωμα γιὰ τὸ ἔργο του καθὼς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Διονύση, διαπρεποῦς σκηνογράφου, ζωγράφου, ἐνδυματολόγου καὶ συγγραφέως ἔχει κάνει τὸ 1997 ὁ «Μύλος» Θεσσαλονίκης.

Ὁ Φωτόπουλος ἦταν πολυτάλαντος, ἀθόρυβος καὶ σεμνός, «ποιητὴς» τῆς ζωγραφικῆς, τῆς νωπογραφίας, τῆς «ὄψης» τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ κινηματογράφου. Ἀνῆκε στοὺς λίγους ποὺ ἔδιναν ἀτσιγκού-

2. Βασίλης Φωτόπουλος, Βικιπαίδεια· Κ. Γεωργουσόπουλος - Βασίλης Φωτόπουλος - Ε. Δ. Ματθιόπουλος (Ἐπιμ.), *Λεξικὸ Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν: ζωγράφοι, γλύπτες, χαράκτες 16ος-20ὸς αἰώνας*, Ἀθήνα 2000· «Βασίλης Φωτόπουλος, Πολυτάλαντος καὶ ἀθόρυβος», Ἐφημ. *Ἡ Καθημερινή* 16.1.2007· Β. Κουτσουπιᾶς, «Ἑλληνες ζωγράφοι: Βασίλης Φωτόπουλος (1934-2007)» γιὰ τὸ Ι.Μ.Ε.Τ. Χ. Ἀργυρόπουλος, «Βασίλης Φωτόπουλος», Μουσεῖο Μπενάκη 2007· «Βασίλης Φωτόπουλος, Ὁ “κόσμος” τοῦ πολυτάλαντου δημιουργοῦ», Ἐφημ. *Ριζοσπάστης* 13.1.2008.

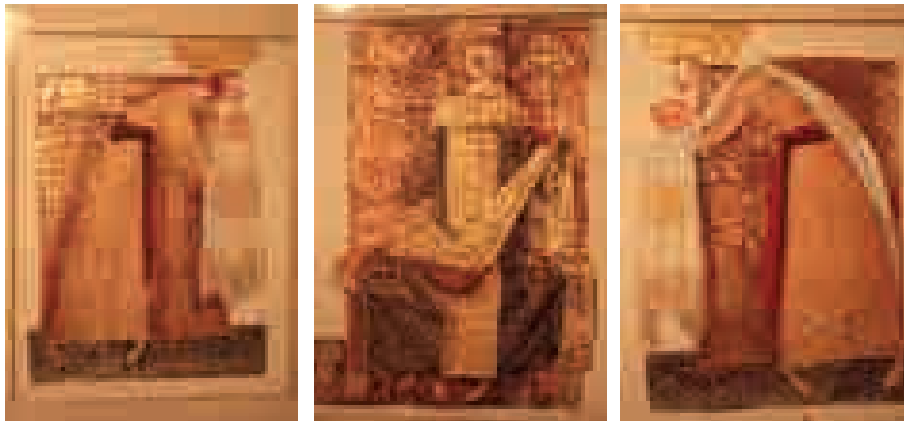
νευτα πάντα και πάντοτε χωρίς ανταλλάγματα. Ήταν ένας άνθρωπος που δεν έξαργύρωνε την προσφορά του, δεν υπέκυψε στα θέληγγρα του χρήματος και της κοσμικότητας (Α. Δεληβοριάς). Τόλμησε να άπαρνηθεί μία σταδιοδρομία με έξησφαλισμένη έπιτυχία, προκειμένου να ξανοιχτεί σε γοητευτικές περιπέτειες νέων άνακαλύψεων.

Οί θεατρικές του δημιουργίες επιβάλλονται ως ζωγραφικά αυτόνομα κατορθώματα και γλυπτικές συνθήκες. Στο έργο του άπέφευγε τις συμπαγείς κατασκευές, τά έντονα χρώματα και προτιμούσε τά έλαφρά ύλικά (κυρίως χαρτί, πανί, ξύλο και πλαστικό). Σε όλη του την πορεία δεν έχασε την έπαφή με τή ζωγραφική και άντιμετώπιζε τά σκηνικά ως τρισδιάστατο ζωγραφικό έργο. Το ζωγραφικό του έργο που σε άναστατώνει και ταρακουνά, χαρακτηρίζεται ως άνθρωποκεντρικό. Άποτυπώνει άκραίες συναισθηματικές καταστάσεις θεατρικών ρόλων μέσα άπό τις μορφολογικές και χρωματικές έπιλογές του. Συνδυάζει πλήθος διαφορετικών τεχνικών και τή χαρακτηρίζει «έπιθετική, ιδεολογική, συμβολική», όπου κυριαρχεί ή παρουσία σωμάτων παραμορφωμένων, με έντονη την άκράία «έκφραση του πάθους». Βλέπει τον κόσμο ως ένα έφιαλτικό τσίρκο, ως μία αίμόφυρτη σκηνή τραγωδίας. Στις άγιογραφίες του δέ σε ναούς και μονές, τολμάει να τροποποιεί και να άλλοιώνει την παράδοση (Κ. Γεωργουσόπουλος), πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό.

Έδω θα έξετασθούν συντόμως μόνον ζωγραφικά έργα του καλλιτέχνη, τά όποια κοσμοϋν χώρους του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, προστιθεμένου ότι ό Β. Φωτόπουλος συνεδέετο μετá του μακαριστού Γερο-Μελίτωνος, εις τον όποϊον άσφαλώς όφείλεται και ή σχέσις του με τó Σεπτόν Κέντρον. Καί αυτá ει̑ναι τά έξής:

1- Μεγάλη αίθουσα παρá τήν παλαιάν Άρχιγραμματεϊάν του Εϋγενειδίου Μεγάρου του Πατριαρχείου:

Τρίπτυχον κεχωρισμένον παριστόν τον Αϋτοκράτορα Νικηφόρον Φωκáν (912-969) μετáξϋ δύο σεβιζόντων και δώρα φερόντων πιθανώς άξιωματούχων Άρχόντων. Μακέτα κουστουμιού άρχοντα του θατρικού έργου του Νικηφόρου Φωκá (0,76 x 0,57). Άκουαρέλα σε ριζόχαρτο Β. Φ. / 2001. Μεθ' ύάλου και ξυλίνων πλαισίων. Ό Αϋτο-

Πίν. 1. Τὸ τρίπτυχον τοῦ Πατριαρχείου.

κράτωρ παρίσταται ἔνθρονος μετὰ τοῦ σκήπτρου καὶ τῆς σφαίρας, φέρων Στέμμα, Σάκκον πορφυροῦν καὶ Πάλλιον χρυσοῦν, πλήρες τετραγωνιδίων καὶ κύκλων. Ὅπισθεν τοῦ Θρόνου ὑπάρχει χρυσοῦν φόντο μετὰ πορφυρῶν ταινιῶν, ἐνσταύρων κύκλων, ρόμβων καὶ τετραγώνων. Ἐμφανίζεται ὡς μακρυμάλλης, ξερακιανός, εὐθυτενής καὶ πιθανῶς ὡς φοβερὸς στρατηλάτης, ἀγέρωχος καὶ «αἰμοχαρής». (Πρβλ. τὴν γλυπτὴν προτομὴν Καρόλου τοῦ Μεγάλου, πίν. 2). Οἱ ἀξιωματοῦχοι φέρουν Σάκκον χρυσοῦν μετὰ πορφυρῶν τετραγώνων καὶ ἐνσταύρων μεταλλίων, μακρὰν ζώνην καὶ τεραστίαν κίδαριν, κρατοῦν δὲ τὰ δῶρα, μίτραν καὶ γαβαθοειδὲς δοχεῖον ἐπὶ τῶν ἐπικαλυμμένων διὰ λευκοῦ πέπλου χειρῶν. Καὶ αὐτοὶ εἶναι λεπτοί, κύπτοντες «δουλικῶς» πρὸ τοῦ Ἄνακτος καὶ παρουσιάζοντες μίαν «γυποειδῆ» καὶ ὀχλητικὴν ἔκφραση. Κατάστασις καλή. Τοῦτο ἐπρόκειτο νὰ ἀγορασθεῖ ὑπὸ τοῦ Μουσείου Μπενάκη, ὅπερ δὲν ἐγένετο λόγω τῆς ὑψηλῆς τιμῆς του, ὁπότε ὁ καλλιτέχνης τὸ ἐδώρησεν εἰς τὸν Θρόνον, (πίν. 1).³ Τὸ ἔργον αὐτὸ σχετίζεται πῶς εἰκονογραφικῶς καὶ εἰκονολογικῶς πρὸς τὸ τρίπτυχον τῆς «Μεγάλης Εἰσόδου» τοῦ ἐν Ἀθήναις Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρ-

3. Ἀθανάσιος (Παπᾶς), Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος, «Ἐνα τρίπτυχο τοῦ Β. Φωτόπουλου στὸ Φανάρι», Ἐφημ. Ἀπογευματινὴ (ὑπὸ ἔκδ.).

Πίν. 2. Κάρολος ό Μέγας.

χείου, καίτοι μεταγενέστερον, καί πιθανώς νά ανήκε εις τò αὐτò θε-
ατρικò σκηνικò. Μεμονωμένον ανάλογον μετ' ἑνòς ἹΑρχοντος ἔργον
κατέχει καί ό Πατριάρχης Βαρθολομαῖος εις τὸν Οἶκον του.

2- Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος:

Τρεῖς ἀρχιερατικοὶ Σάκκοι ἄνευ ὠμοφορίων μετὰ διακόσμου ἐκ
μεγάλου πολυσταυρίου. Εἰς τὸν πρῶτον κυριαρχεῖ τὸ μέλαν καὶ
πορφυροῦν χρῶμα, εἰς τὸν δεῦτερον τὸ χρυσοῦν καὶ πορφυροῦν καὶ
εἰς τὸν τρίτον –δῶρον τοῦ Γερο-Μελίτωνος– τὸ λευκόν.

Πίν. 3. Ἡ ὑαλογραφία τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Χαλκηδόνος.

3- Παρεκκλήσιον τῶν Ἀγίων Πατέρων τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκου-
μενικῆς Συνόδου (451) τοῦ Μεγάρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χαλ-
κηδόνος:

Ὑαλογραφία (Hinterglasmalerei) τοῦ βορείου μεγάλου τριμεροῦς
παραθύρου ἔχοντος ἑξή τιμήματα, μετὰ τῶν παραστάσεων τῆς Σταυ-
ρώσεως, καθ' ἣν ὁ Κύριος εἰκονίζεται μόνος (0,97 x 0,64.5), καὶ τῆς
εἰς Ἄδου Καθόδου μετὰ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας πρὸς τὰ δεξιὰ
(0,95 x 0,64.5), περιστοιχιζομένων ὑπὸ τεσσάρων πολυομμάτων Χε-
ρουβείμ (0,94 x 0,31.5). Κυριαρχοῦν τὰ κίτρινα, κυανοπράσινα καὶ
πορτοκαλλεὰ χρώματα. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας. Φαίνεται
ὅμως, ὅτι τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας τοῦ Γέ-
ροντος Μελίτωνος (1984-1989). Τὸ αἰθέριον ἔργον τοῦτο λόγῳ δυ-
στυχῶς τῆς μὴ προφυλάξεως ἔξωθεν, παρουσιάζει φθορὰς εἰς τὰ

Πίν. 4. Ο Άγιος Μελίτων.

χρώματα καὶ τὰς ἐπιγραφάς, (πίν. 3). Ρυθμολογικῶς συγγενεύει πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Γ. Γουναρόπουλου (1889-1977)⁴.

4- Ἐπρόκειτο δὲ εἰς τὸ τέμπλον τοῦ Παρεκκλησίου νὰ τοποθετηθεῖ καὶ ἕτερον μικρῶν διαστάσεων ἔργον τοῦ Β. Φωτόπουλου, παριστὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁδηγὸν βιαίως τὸν ὀρνεόμορφον Ἅγιον Μελίτωνα εἰς τὴν λίμνην τῆς Σεβαστείας, καὶ συμβολίζον τὸν τρόπον διοικήσεως τοῦ Γέροντος κατὰ τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους καιροὺς, ἄλλοτε ἡρέμῳ καὶ ἄλλοτε εὐθαρσῳ, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «# ὁ ἅγιος Μελίτων. ἐκ τῶν τεσσαράκωντα μαρτυρῶν—». Ὁ Ἅγιος εἰκονίζεται γυμνός, «καρχινοειδής», κιτρινωπὸς καὶ κυανοπράσινος μὲ φῶτα καὶ σκιές. Ἐμφανίζεται κολυμβῶν «χορευτικῶς»

μὲ πλαδαρὸν καὶ παλαιστικὸν σῶμα, καίτοι «καταποντισμένος» ἀνάσκελα ἐντὸς τῆς λίμνης, ἐνῶ πρὸς τὰ ἄνω ὑπάρχει μοτίβον κυανοῦ Ἁγίου Ποτηρίου μετὰ τῆς χρυσῆς στεφάνης τοῦ Μάρτυρος. Τὸ φόντο εἶναι βαθὺ κυανοπράσινο, ἡ δὲ παγωμένη λίμνη μὲ ἀνοιχτότερον τοιοῦτο. Ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ χρονολογίας, (πίν. 4, 5). Τοῦτο ἀρχικῶς εὗρίσκετο εἰς τὸ Παρεκκλήσιον, μετὰ ὅμως τὴν κοίμησιν τοῦ Γέροντος

4. Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη: G. Gounaro, Γιώργος Γουναρόπουλος, 2001.

Πίν. 5. Ὁ Ἅγιος Μελίτων (λεπτομέρεια).

(1989) πιθανῶς ἀπωλέσθη καὶ ἀγνοεῖται μέχρι σήμερον ἡ τύχη του.⁵

5- Αἴθουσα τῶν Πατριαρχῶν τοῦ Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαχείου ἐν Ἀθήναις:

Τρίπτυχον κεχωρισμένον τῆς «Μεγάλης Εἰσόδου». Μακέτα τοῦ ἔργου ποὺ ἀνέβηκε πιθανότατα στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. Ἀκουαρέλα σὲ ριζόχαρτο (0,75 x 0,55) βφ / 97. Μεθ' ὑάλου καὶ ξυλίνων πλαισίων. Κατάστασις καλή, (πίν. 6).⁶ Παριστᾶ «ἐν δεήσει» Ἀρχιερέα τῆς ἐποχῆς τοῦ Νικηφόρου Φωκά μεταξὺ δύο ἱερέων φερόντων τὰ ἱερατικὰ ἄμφια, τὰ Ἅγια καὶ τὸν Ἀέρα. Οὗτος φέρει Σάκκον ἄνευ χειρί-

5. Ἀθανάσιος (Παπᾶς), Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος, «Ὁ Ἅγιος Μελίτων», Ἐφημ. Ἀπογευματινὴ 9.4.88 (2013) 4.

6. «Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαχείου ἐν Ἀθήναις», Παμμακάριστος 5 (2002) 15.

Πίν. 6. Τὸ τρίπτυχον τοῦ ἐν Ἀθήναις Γραφείου

δων, χρυσοῦν μετὰ κυανοῦ πολυσταυρίου, ἐπιτραχηλίου καὶ ἐπιμανικίων, ἀνοικτοκυανοῦν στιχάριον μετὰ βαθυκυάνων ποταμῶν καὶ μικρὸν ὠμοφόριον. Ἐντυπωσιακὸν εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Νικηφόρον, τὸ μέγεθος τῶν χειρῶν καὶ ὁ θεατρικὸς τῶν χαρακτηριστῆρ. Οἱ ἱερεῖς φέρουν λευκοκίτρινον στιχάριον μετὰ βαθυκαστάνων ποταμῶν, χρυσοῦν ἐπιτραχήλιον, ἐνῶ ὁ Ἄηρ καὶ τὸ κάλυμμα τῶν Ἀγίων εἶναι πορφυρὰ μετὰ χρυσοῦ ἐνσταύρου, ἀστεροειδοῦς διακόσμου, παραστάσεων καὶ ἐπιγραφῶν. Οἱ πόδες ὅλων τυγχάνουν λίαν μικροί, προσδίδοντες εἰς τὰς μορφὰς ἓνα «χορευτικὸν» χαρακτήρα.

Ἔτσι καὶ στὰ ἔργα αὐτὰ τοῦ Β. Φωτόπουλου βλέπει κανεὶς τὴν φινέτσα καὶ τὴν εὐαισθησία του, καὶ δὴ ὄχι μόνον μία ἐξπρεσιονιστικὴ καὶ μανιεριστικὴ χροιά, ἀλλὰ εὐρύτερα καὶ τὴν προσήλωσή του στὴν πλούσια παράδοση τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Συγχρόνως δὲ δεικνύει, πῶς ὁ καλλιτέχνης χειριζόταν μὲ ἄνεση τὴ σύζευξη ζωγραφικῆς καὶ σκηνογραφίας, πρᾶγμα βέβαια πού τὸν ὀδηγοῦσε ἐνίοτε σὲ χθόνιες δαιμονικές, προσωπιδόμορφες καὶ συμβολικὲς μορφώσεις.

Ηγούμενος Χρυσορρογατίσσης
Διονύσιος

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΗΜΑΤΟΥ
Διόρθωση ανακρίβειας που προήλθε από παρεξήγηση

Αφορμή για τη συγγραφή αυτού του άρθρου υπήρξε η ανακρίβεια που αναφέρεται στο βιβλίο της Μαρίνας Π. Κυριακίδου, *Ξυλό-γλυπτα τέμπλα της Κύπρου της περιόδου της Τουρκοκρατίας (1571-1878). Τα χρονολογημένα και τα κατά προσέγγιση χρονο-λογούμενα έργα*, Λευκωσία 2011 σ. 174. Η συγγραφέας αναφερόμενη στον Εσταυρωμένο του Εικονοστασίου της Ιεράς Μονής Χρυσορρογιατίσσης γράφει: «Ο σταυρός είναι μεν του 18ου αιώνα, αλλά δεν είναι ο αρχικός. Μεταφέρθηκε το 1986 από το ναό του Σταυρού του Κρατημάτου». Στη δε υποσημείωση 615 αναφέρει ότι «την πληροφορία αυτή την πήρα από τον νυν Ηγούμενο της Μονής Διονύσιο».

Πρόκειται για ανακρίβεια που προέρχεται από παρεξήγηση κατά τη σχετική συνομιλία μου με τη συγγραφέα. Εγώ μιλούσα για το Σταυρό του Κρατημάτου που δεν είχε και ούτε έχει καμιά σχέση με τον υπάρχοντα Σταυρό του Εικονοστασίου, που είναι ο αρχικός και στον οποίο δεν έχει γίνει καμιά

Ο Σταυρός του Κρατημάτου:
εμπρόσθια όψη.

Το πάνω μέρος του Σταυρού.

Το κάτω μέρος του Σταυρού.

επέμβαση, εκτός από τη συντήρηση που έγινε από το συνεργείο μου το καλοκαίρι του 1990. Από το Εικονοστάσι τότε δεν αφαιρέθηκε ούτε και προστέθηκε κάτι, εκτός από τη στερέωσή του με πλάγια δοκό που τοποθετήθηκε στην οροφή για να συγκρατεί τον τεράστιο όγκο του Εικονοστασίου.

Όσον αφορά το Σταυρό του Κρατημάτου που αναφέρεται στο βιβλίο της κ. Κυριακίδου, δεν βρίσκεται στο Εικονοστάσιο, αλλά σε ανεξάρτητη, δίπλα από το Εικονοστάσιο, ξυλόγλυπτη θήκη. Το 1986, ως ειδικός συντηρητής εικόνων, χειρογράφων και παλαιών έντυπων κειμένων, πήρα το Σταυρό στο εργαστήρι μου, που λειτουργούσε τότε στη Μονή, για να αλλάξω το βελούδο, που βρισκόταν στο πίσω μέρος του εν λόγω Σταυρού. Προς τούτο κάλεσα και το μ. Ιερέα της κοινότητας Παναγιάς π. Γεώργιο Ναθαναήλ, που εξασκούσε και το επάγγελμα του μαραγκού. Κατά τη διάρκεια της αφαίρεσης του βελούδου, ανακαλύψαμε κάτω από αυτό ζωγραφισμένο τον Εσταυρωμένο, έργο των τελών του δέκατου έκτου και αρχών του δέκατου εβδόμου αιώνα.

Στη συνέχεια με πολλή προσοχή αφαιρέσαμε την επίχρυση μεταλλική πλάκα. Κάτω από το μεσαίο τετράγωνο του Σταυρού, που εικονίζεται η Σταύρωση, ανευρέθη θήκη λαξευτή, με τεμάχια ξύλων και οστών, που ήταν σκεπασμένη με μεταλλικό δικτυωτό σμαλτοκό-

Το αριστερό μέρος του Σταυρού.

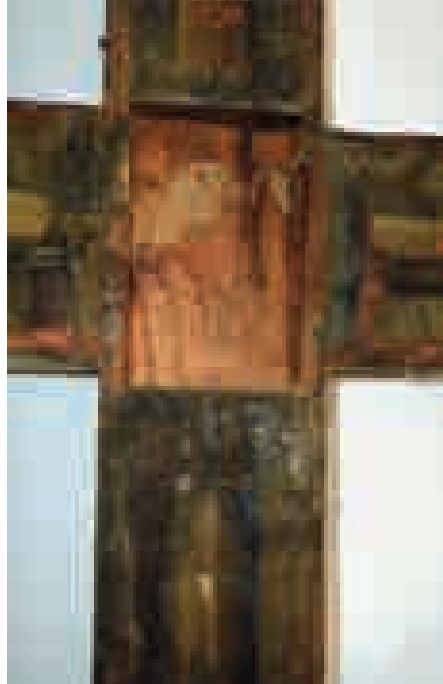
Το δεξιό μέρος του Σταυρού.

σμητο, που ανοιγόκλεινε για να προσκυνείται το Τίμιο Ξύλο. Αμέσως προμήθευσα με ξύλο κέδρου τον π. Γεώργιο και του έδωσα εντολή να μου ετοιμάσει νέο Σταυρό παρόμοιο αυτού που αποκαλύψαμε (118 x 71εκ.). Στη συνέχεια τοποθετήθηκε στο πίσω μέρος του Σταυρού νέο βελούδο. Στο μπροστινό μέρος ανοίχθηκε νέα θήκη στην οποία τοποθετήθηκαν όλα τα ανευρεθέντα στον παλιό Σταυρό. Ακολούθως με πολλή προσοχή καρφώθηκε πάνω στο νέο κέδρινο Σταυρό η αφαιρεθείσα από τον παλαιό σταυρό επίχρυση μεταλλική πλάκα. Αυτή τη στιγμή ο αμφιπρόσωπος Σταυρός του Κρατημάτου εκτίθεται στο Εικονοσκευοφυλάκιο της Μονής, όπου φυλάσσονται όλοι οι ανεκτίμητης αξίας θησαυροί της. Ο νέος Σταυρός με την επίχρυση μεταλλική πλάκα του 1801 και όχι του 1808, όπως αναφέρει ο Ιωάννης Τσικνόπουλος, βρίσκεται στην ξυλόγλυπτη θέση δίπλα από το Εικονοστάσιο για προσκύνηση από τους πιστούς. Η μεταλλική αυτή πλάκα μαζί με το Τίμιο Ξύλο που επανατοποθετήθηκε στο νέο Σταυρό, σύμφωνα με την επιγραφή που βρίσκεται στο κάτω μέρος της πλάκας, είναι δωρεές του Ηγουμένου της Μονής Ιωακείμ και του Χατζηγεωργάκη Ιωάννη.

Ο Ιωάννης Τσικνόπουλος στο βιβλίο του *Η Χρυσορρωγιάτισσα* περιγράφει ως εξής τον επίχρυσο μεγάλο Σταυρό (1808): «Εντός ξυλόγλυπτου θήκης (178 x 103) ευρίσκεται στημένος Σταυρός (118

Η οπίσθια όψη του Σταυρού.

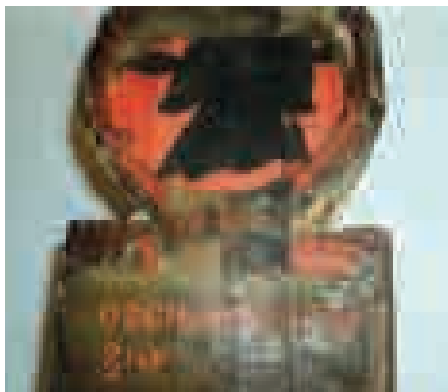

Το κεντρικό μέρος του Σταυρού.

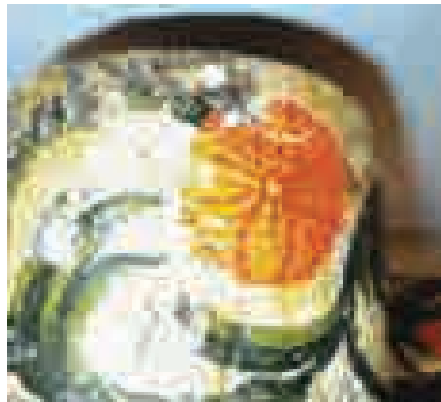
x 71) εκ ξύλου πάχους 8,5 και πλάτους 12,5 σκεπασμένος με επίχρυσον μεταλλίνη πλάκα. Η επιφάνειά του είναι διηρημένη καθέτως εις επτά τετράπλευρα και οριζοντίως εις τετράπλευρα πέντε. Επί των τετραπλεύρων αυτών εικονίζεται εκτύπως,

α) Καθέτως: 1. Ο ΕΜΠΕ(sic)ΓΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΛΑΦΙΣΜΟΣ 2. Η ΜΑ-ΣΤΗ(sic)ΓΩΣΙΣ 3. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΥ 4. Η ΚΑΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ 5. Η ΑΠΟΚΑΘΛΩΣΙΣ 6. Η ΕΙΣ ΑΔΟΥ ΚΑΘΟΔΟΣ 7. η επιγραφή ΤΙΜΙΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΞΥΛΟΝ ΑΦΙΕΡΟ(sic)ΘΕΝ ΕΝ ΤΗ ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΧΡΥΣΟΡΡΟΪΑΤΙΣΣΗΣ ΠΑΡΑ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΑΚΗ ΙΩ. ΔΙΑ ΜΝΗΜΟΣΗ(sic)ΝΟΝ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΘΕΝ ΥΠΟ ΙΩΑ-ΚΕΙΜ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΟΙΣ(sic) αωή (=1808) (sic).

β) Οριζοντίως: 1. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ 2. Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣ ANNAN

Το άνω μέρος του Σταυρού.

Πλάγιο μέρος του Σταυρού.

ΚΑΙ ΚΑΪΑΦΑΝ 3. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΥ 4. Η ΚΑΡΦΟ(sic)ΣΙΣ
ΤΩΝ ΗΛΩΝ 5. Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΤΑΥΡΩΣΑΙ.¹

Στην πλευρά που ήταν σκεπασμένος ο Σταυρός με βελούδο, μετά την αποκάλυψη και αφαίρεσή του, ανευρέθη ζωγραφισμένος Εσταυρωμένος, έργο του τέλους του δέκατου έκτου - αρχών του δέκατου έβδομου αιώνα. Στο πάνω μέρος του Σταυρού εικονίζεται ο Χριστός ξαπλωμένος στον τάφο. Θα μπορούσε να τιτλοφορηθεί ως «Ο Επιτάφιος Θρήνος». Στο προσκέφαλό του, στα δεξιά, ανακάθεται η Παναγία, που τον αγκαλιάζει στο κεφάλι με τα δύο της χέρια. Στα αριστερά, και συγκεκριμένα στα πόδια του Ιησού, διακρίνεται σκυμμένος ο Ιωσήφ ο από Αριμαθαίας, ευσχήμων βουλευτής. Πιο πάνω από τον Ιωσήφ διακρίνεται ο Ιωάννης ο Θεολόγος να ασπάζεται το αριστερό χέρι του Κυρίου. Στο δεξί άκρο του Σταυρού εικονίζεται η Θεοτόκος, με σκυμμένο το κεφάλι στα αριστερά, ακουμπώντας το πρόσωπό της στο αριστερό χέρι. Στο αριστερό άκρο εικονίζεται ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, με σκυμμένο κεφάλι στα δεξιά, ακουμπώντας το πρόσωπό του στο δεξί του χέρι. Στο κάτω μέρος του Σταυρού που είναι αρκετά κατεστραμμένο διακρίνεται κρανίο. Ο Σταυρός φέρει τον τίτλο: Ο ΒΑΣΗ(sic) ΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ.

1. Ιωάννης Π. Τσικνόπουλος, *Η Χρυσορρωγιάτισσα*, Λευκωσία, 1964-1965, 106.

Στην άλλη πλευρά του Σταυρού είναι ζωγραφισμένος μόνο ο Σταυρός. Στο κέντρο και στο σημείο ακριβώς που ετοποθετήθη σε ειδικά λαξευμένο χώρο το Τίμιο Ξύλο, υπήρχε η παράσταση της αποκαθήλωσης. Δεξιά της θήκης σώζεται μέχρι σήμερα μέρος του φορέματος της Παναγίας και αριστερά μέρος του φορέματος του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Στα άκρα, δεξιά και αριστερά, είναι ζωγραφισμένα με έξι πτέρυγες τα Σεραφείμ. Στο πάνω μέρος του Σταυρού είναι ζωγραφισμένος ο χιτώνας του Κυρίου. Στο κάτω μέρος του Σταυρού φαίνεται ότι υπήρχε η παράσταση «ΙΔΕ Ο ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΕΚΕΙΤΟ Ο ΚΥΡΙΟΣ», ή παράσταση παρόμοια με αυτή. Διακρίνονται οι φτερούγες του Αγγέλου και μέρος του προσώπου του και κάτω ο τάφος μετά την Ανάσταση. Στο πάνω μέρος του Σταυρού αναγράφεται «Ο ΒΑΣΗ(sic)ΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ» και στο κέντρο «Η ΑΠΟΚΑΘΗΛΩΣΙΣ».

Από τις δυο επιγραφές συνάγεται ότι και η πλευρά αυτή του Σταυρού είναι έργο των τελών του δέκατου έκτου και αρχών του δέκατου εβδόμου αιώνα. Στις πλάγιες πλευρές του Σταυρού υπάρχει διακόσμηση με λουλούδια του δέκατου ένατου αιώνα.

